

З ІСТОРІЇ МІСТА РОМНИ

Глибоке коріння та давню історію має м.Ромни. Багато білих плям виникає під час дослідження питань про його виникнення та розбудову. Історією міста у різні часи цікавилися багато вчених. Серед них найбільш відомими є І.О.Курилов, Д.Я.Самоковасов, М.О.Макаренко, І.І.Ляпушкін, Ю.Ю.Моргунов.

Ромен - перше місто на Сумщині, що згадується у давньоруських літописах. Уперше назва з'являється у Лаврентіївському літописі у зв'язку з походом київського князя Володимира II Мономаха проти половців. Літописний Ромен - прикордонна фортеця на сході Переяславського князівства, що входила до Посульської оборонної лінії, спорудженої для охорони молодої слов'янської держави Київська Русь. Фортеці Вир і Ромен захищали руські землі від нападів кочових орд дикою степу.

Коли ж саме на місці древніх поселень і городищ виникло м.Ромен? У своєму автобіографічному творі "*Повчання дітям*", яке дійшло до нашого часу у складі Лаврентіївського літопису, Володимир II Мономах, серед інших епізодів власного життєпису, розповідає про події 6604 (1096) року, коли половці на чолі з ханами Аespoю та Боняком намагалися захопити місто Вир. Але цьому перешкодив Мономах своїм превентивним походом, про що скупко говориться: "...Къ Ромну идохъ съ Олгом и дитьми на нѢ и онѢ очутивши, бѣжаша..."¹.

Щодо хронології згадуваних Мономахом подій історики дещо розійшлися у думках: одні вважають 1096 р. автентичною датою (М.М.Тихомиров, О.С.Стрижак та інш.²), у той час як другі, виходячи з даних Іпатіївського літопису, в якому ті ж події, але без згадки м.Ромен, описані після 1111 р., схильні говорити про кінець квітня цього, або ж 1113 р. (Л.Е.Махновець³). Останню думку поділяла і визнаний фахівець з вивчення кочовиків півдня Східної Європи С.О.Плетньова⁴. І.О.Курилов, автор "*Роменської старини*", стверджує, що згідно з церковними записами, рік заснування міста - 1096. Але й не відкидає припущення, що поселення існувало раніше, ніж було засновано "*город*".

Отже, писемні джерела не дають однозначної відповіді на питання про час виникнення цього давньоруського міста. Проте на диво багато різноманітних версій та легенд щодо його появи ми зустрічаємо у народній творчості. Ще у тридцяті роки минулого століття на Роменщині жила легенда про Вольну та Романію, що часто згадувалась у переспівах кобзарів, у думках на недільних роменських базарах та ярмарках.

За однією з версій легенди, першими поселенцями на високих берегах Сули були язичницькі племена слов'ян та романів, вихідці з Сербії, Бесарабії, теперішньої Болгарії та Румунії. Географічне положення перших поселень, які мешканці назвали Вольною та Романією, було остронь войовничих шляхів сполучень між князівствами, тому їм довго вдавалось зберігатися в таємниці, що не раз рятувало життя. Тому, як пише І.О.Курилов, до XVII ст. важко знайти щось про Ромен у літописах.

Версій щодо походження міста небагато. В цілому майже всі легенди, які ми маємо на сьогоднішній день, базуються на таких версіях походження міста - шляхом проникнення на територію сучасної Роменщини римського населення або ж вихідців з Сербії та Бесарабії.

Можливо, Ромен, як і багато інших міст Київської Русі, в середині XIII ст. було зруйновано монголо-татарами, але вже у XV ст. виникло нове поселення, що на початку XVI ст. в документах згадується як Старе й Нове Роменське. А на початку XVII ст. Ромен вже був чималим укріпленим містом (у ньому налічувалося близько 300 дворів. Навколо виникли дрібні поселення). Тоді місто вже мало свою власну символіку - печатку та герб.

Герби Роменщини мають довгу історію. На території сучасної Роменщини свої історичні герби мають м.Ромен і с.Глинськ (у минулому ці городища були опорними пунктами Посульської оборонної лінії). Відомо, що складаючи герби міст, їх власники брали до уваги їх історію, географічні і природні особливості тощо. Такою особливістю Ромен була наявність великої кількості курганів на його околицях. Вважають, що саме ця особливість історії і краєвиду Ромен стала основою створення символіки міста. Нині немає точних даних, з якого саме часу існував герб Ромен, швидше за все - з кінця XVI - початку XVII ст., коли місто було приватною власністю князя Вишневецького. При затвердженні герба для Ромен князь Вишневецький дозволив ратуші мати печатку, де хрест на могилі був символом похованих під Ромнами захисників міста. Ця печатка відома з 1743 р. Про вигляд герба можна довідатись і з пізніших

міських печаток. На підтвердження символіки стародавнього герба Ромен доцільно згадати перше графічне зображення плану міста на картах середини XVII ст., виконаних французьким інженером Г.Бопланом. На карті Ромен показано як важливу цитадель з баштами, а біля неї - велика кількість підвищень у вигляді могил. Існує таке припущення, що на древньому гербі зображено у вигляді хреста давньоруський символічний меч, увіткнутий в землю.

Після возз'єднання України з Росією міська геральдика України розвивалася в одному руслі з російською. У червні 1782 р. Катерина II затвердила новий герб Ромен (тоді ж було затверджено і герб Глинська), автором якого був геральдмейстер Волков. На ньому з'явилося двоступіне підвищення і зелений колір на щиті. Символи читалися так: зелений колір символізував надію, радість і багатство, підвищення - гористий ландшафт міста і багатство культової архітектури, золотий хрест - символ православної віри. Цей герб існував до початку XX ст., а точніше - до революції 1917 р.

Новий герб був затверджений рішенням виконкому Роменської міськради у березні 1980 р. Проте він, відповідаючи загалом геральдичим вимогам, не має під собою жодної історичної традиції і досить умовно може характеризувати місто та його історію.

Краєзнавство зараз перебуває в авангарді національно-культурного відродження суверенної України, є опорою її державності. Про це свідчать офіційні документи і матеріали, зокрема Постанова Кабінету Міністрів України "Про затвердження Програми розвитку краєзнавства на період до 2010 року" від 10 червня 2002 р.

Звичайно, з часом все більш цікавими здаються нам питання про походження та історію древніх міст України, до яких ми відносимо і м.Ромен. І хочеться вірити, що у недалекому майбутньому інтерес молодих археологів та краєзнавців до історичних та культурних пам'яток буде тільки зростати.

¹Полное собрание русских летописей. - Т.1. - М., 1962. - С.247.

²Тихомиров М.Н. Древнерусские города. Изд. 2-е. - М., 1956. - С.34; Радянська енциклопедія історії України. - Т.4. - К., 1972. - С.10; Етимологічний словник літописних географічних назв Південної Русі. - К., 1986. - С.116.

³Літопис Руський за Іпатіївським списком / Пер. Л.Є.Махновець.- К.: Дніпро, 1989. - С.172.

⁴Плетнева С.А. Половецкая земля // Древнерусские княжества. - М., 1975. - С.273.